

особливостей соціальної відповідальності і прихильності нормам групи особистості у ранньому юнацькому віці дає можливість розробити та експериментально перевірити програму особистісно орієнтованого виховання, що забезпечує психологічні умови для вдосконалення цих якостей у старшокласників.

Використана література:

1. Агейкина В. В. Социально-психологические механизмы развития организационной приверженности персонала : автореф. дис. ... кандидата психол. наук: 19.00.05 / Агейкина Валентина Васильевна. – Москва, 2008. – 30 с.
2. Антипина Н. В. Формирование социальной ответственности в профессиональном самоопределении старшеклассников : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Антипина Наталья Владимировна. – Калининград, 2004. – 180 с.
3. Бех И. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
4. Бобкова Е. Н. Педагогические условия воспитания социальной ответственности у старших школьников : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Бобкова Елена Николаевна. – Кострома, 2004. – 157 с.
5. Бобнева М. И. Психологические проблемы социального развития личности / М. И. Бобнева // Социальная психология личности. – М. : Наука, 1979. – С. 35-62.
6. Дементий Л. И. Ответственность личности как свойство субъекта жизнедеятельности : дис. ... докт. психол. наук : 19.00.01 / Дементий Людмила Ивановна. – Москва, 2005. – 357 с.
7. Ильин В. А. Психосоциальная теория как полидисциплинированный подход к анализу социальных процессов в современном обществе : дис. ... докт. психол. наук: 19.00.05 / Ильин Валерий Александрович. – Москва, 2009. – 388с.
8. Кон И. С. Социализация и воспитание молодежи / И. С. Кон / Новое педагогическое мышление / [под ред. А. В. Петровского]. – М. : Педагогика, 1989. – С. 191-205.
9. Крюкова О. В. Проблема социального розвитку особистості в психології / О. В. Крюкова // Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – К. : ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2011. – Т. X. – Вип. 19. – С. 274-284.
10. Магура М. И. Формирование приверженности работников своей компании / М. И. Магура // Управление персоналом. – 2005 – № 3. – С. 71-75.
11. Максименко С. Д. Развитие психики в онтогенезі: [в 2 т.] / С. Д. Максименко. – К. : Форум, 2002. – Т. 2 : Моделирование психологических новообразований: генетический аспект. – К. : Форум, 2002 – 335 с.
12. Муздыбаев К. К. Психология ответственности / К. К. Муздыбаев. – Л. : ЛГУ, 1983. – 320 с.
13. Петровский А. В. Социальная психология коллектива / А. Петровский, В. Шпалинский. – Каунас : Швиеса, 1983. – 184 с.
14. Савчин М. В. Психологічні основи розвитку відповідальної поведінки особистості : дис. ... д-ра. психол. наук. – К., 1997. – 447 с.
15. Семиченко В. А. Психология социальных отношений [Текст] : модульный курс для преподавателей и студентов / В. А. Семиченко. – К. : Магістр-S, 1999. – 167 с.
16. Фельдштейн Д. И. Психологические закономерности социального развития личности в онтогенезе / Д. И. Фельдштейн // Вопросы психологии. – 1985. – № 6. – С. 26-37.

Аннотация

В статье проанализированы результаты эмпирического исследования особенностей социальной ответственности и приверженности нормам группы как составляющих социального развития личности в ранней юности. Представлены результаты сравнительного анализа выраженности социальной ответственности и приверженности нормам группы у учащихся старших классов городских и сельских школ.

Ключевые слова: социальное развитие личности в ранней юности, социальная ответственность, приверженность нормам группы.

Annotation

The article is devoted analysis the results of empirical research of the propensity for social responsibility and commitment to the norms of the group as components of the social development of personality in early youth age. Presented the results of the comparative analysis propensity for social responsibility and commitment to the norms of the group at pupils city and rural schools.

Keywords: social development of personality in early youth age, social responsibility, commitment to the norms of the group.

УДК 159.955

Лисянська Т. М.

ФУНКЦІЇ ТА СТРУКТУРА ЗНАНЬ У СПРЯМОВАНОМУ МИСЛЕННІ

Спрямоване мислення виявляється, коли необхідно розв'язати проблему, сформулювати правильну думку про те, чи інше явище, подію чи поведінковий факт або поміркувати і переосмислити вже прийняте рішення. Отже, основним детермінантом спрямованого мислення є мета.

В кожному з перерахованих випадків ми виходимо з того, що знаємо. Знання, які утворило людство, є результатом тривалих його зусиль, спрямованих на пізнання дійсності.

У спрямованому мисленні знання виконують функції виявлення предметів, усвідомлення їх,

упізнавання, розуміння, розрізнення, узагальнення шляхом дій від конкретизації до абстрагування окремих складників та властивостей цілого. Цим мисленнєвим шляхом та шляхом комуляції виявлень предметів і явищ, усвідомлення їх, упізнавання, розуміння, розрізненя і розумових узагальненя знання набуває значеннєвого характеру.

Відповідно до семіотики значення розуміють як функцію між семантичним знаком (наприклад, словом), позначуваним станом речей (наприклад, предметом) і сукупністю ознак (величиною, форматом, рангом, цінністю, значущістю, тобто значенням у вузькому смислі). В залежності від інтересів, переживаня ці значення розділені на численні області значень. Теорія значень прагне зрозуміти вищу когнітивну діяльність і таким чином дати відповідь на питання завдяки чому людина досягає абстрактного осягнення світу?

Методологічною основою розвитку теорії значень є вивчення наукових та життєвських понять Л. С. Віготським, теоретичний аналіз значення та його взаємозв'язків з іншими утворювачами свідомості О. М. Леонтєва, поняття емпіричного і теоретичного мислення В. В. Давидова.

В межах теорії значень сказано, що ступені абстракції починаються з конкретії (наочний матеріал) і ведуть до предикації (наочна абстрактність, вербальний-невербальний рівень зразків), до компарації (порівняння відношень для виділення спільних ознак) і далі – до рефлексії (узагальнення універсальності). У пізнанні мислення знову повертається до конкретії, щоб пов'язати загальне з особливим (символізація). Отже, у когнітивній психології мислення розуміють як процес упорядкування змісту.

Мислення повністю ґрунтується на знаннях, які має особистість. В якості компонентів знань можна виділити аналогічні і символічні уявлення. Аналогічними уявленнями є психічні образи. Важливу роль серед них відіграють зорові образи. Змісту вони не зберігають, але сканують предмети, явища, події та дозволяють здійснити мисленнєве обертання їх у потрібному напрямку. Крім зорових образів, можуть мати місце образи різних модальностей, змісти яких синтезуються між собою у різного характеру знання образного емпіричного рівня.

Отже, під образністю знань вчені розуміють як здатність уявити зміст значення слова у вигляді образу будь-якої модальності.

За поняттями “конкретність”, “абстрактність” і “образність” ховаються різні для суб'єкта психічні реальності. Під абстрактністю розуміється величина протилежна образності або це параметр, що характеризує узагальненість змісту відображеного у понятті. Оскільки в межах теорії “подвійного кодування” зміст слова може зберігатися і у вигляді вербального коду і у формі образу, це означає, що абстрактні поняття теж мають деяку чуттєву тканину.

Елементами змісту символічного спрямованого мислення є поняття, судження. На думку вчених вони є основним вмістилищем знань і утворюють “базу даних” нашого мислення. Вони виникають з уявлень шляхом групування змістів або шляхом абстрагування ознак, які повторюються (наприклад широкі за обсягом поняття), або ієрархізації в поняттєвих рангах в залежності від того, який обсяг і зміст поняття і чи конкретне (дерево), чи абстрактне поняття (справедливість). Отже, пізнання через поняття є нижчим ступенем мислення. Ступінь розвитку значення, згідно Л. С. Віготського, визначається характером системної організації значення, наявністю сітки поняттєвих відношень даного значення з іншими.

Отже, таке розуміння рівня розвитку значення або – що те саме – абстрактності дозволяє зняти опозицію чуттєво-абстрактне і ставить тим самим проблему відношення та взаємодії цих самостійних параметрів.

До власне мислення належить створення плетива понять. Ця думка означає, що між поняттями існують багатогранні зв'язки. Ними і відрізняються самі судження. Серед цих зв'язків виділяють особисті, просторові, часові, які впливають на виникнення судження.

“Базу даних” слід розуміти як загальну інформацію, яка є знаннями і яка не стосується конкретної ситуації. Це велика кількість знань, які мають форму значень слів і понять. До знань має відношення весь словниковий склад, тобто кожне слово, навіть його вимова, різні значення, зв'язки між об'єктами довколишнього світу і способи поєднання з іншими словами при утворенні фраз та речень. Цей великий архів має бути добре організованою системою, оскільки пошук певного знання або слова був би дуже складним.

Отже, психічне, і зокрема мислення, є категорією значення і стоїть над рівнем патернів (зразок) або знаків і над рівнем носіїв (предмет як носій знаку, символу). Однак значення є не сталим, а залежним від відношень. Смыслові змісти мислення можна відобразити у такій моделі: носій – патерн – значення – реципієнт – комунікатор. Ця модель відтворює внутрішні залежності. У теорії значень виділяють різні їх види, серед яких є семантичні, синтагматичні, прагматичні, синтаксичні.

Дослідники у галузі когнітивної теорії пропонують таке поняття як сітьові моделі. В цих моделях слова і поняття пов'язані між собою у ієрархізовану сіть згідно ранніх гіпотез, що дає можливість перейти від одного поняття до іншого, оскільки вони між собою знаходяться в асоціативних відношеннях. У такій моделі категорії, що відрізняються широтою обсягу, знаходяться вище, а нижчі позиції займають поняття вузького обсягу та ширшого специфічного змісту. Але, як довели дослідники, зв'язки між елементами в інформації значно складніші ніж відображення їх в ієрархізованій сітьовій моделі. Цей недолік

ієрархізованої моделі привів до утворення інших систем, наприклад, модель поширення активації. Ця модель включає більше типів зв'язків між елементами інформації. Такими типами зв'язків є зв'язки, в основі яких лежить схожість значень (яблуко – слива), або асоціації, що часто зустрічаються (хліб – масло). Як зазначають вчені зв'язки між поняттями можуть розрізнятися за силою. Активація поширюється швидше, ніби електричний струм дротами сітки, між ячейками, які мають сильний зв'язок. Зазвичай, згідно теорії ознак, детектори нижчого рівня запускають детектори більш високих рівнів.

Всі сітьові моделі використовували систему локальних уявлень. Це означає, що кожне поняття було представлено окремою ячейкою або набором ячеек.

Вчені зазначають, що в останні роки набули розвитку сітьові моделі, які засновані на розподілі уявлень. Для функціонування такої сіті необхідним є існування системи розподілу, в якій багато операцій виконується одночасно, тобто велика кількість операцій здійснюється симультанно. До того ж, кожна з них впливає на різні частини розподіленого образу та отримують на себе їх вплив.

Використана література:

1. Бенеш Г. Психологія. Довідник / Г. Бенеш. – Київ, 2007.
2. Виготський Л. С. Мышление и речь / Л. С. Виготский. – М.; Л.; 1934.
3. Глейтман Г. и др. Основы психологии : пер. с англ. / под ред. В. Ю. Большакова, В. Н. Дружинина. – СПб. : Речь, 2001.

УДК 177.61:241.513

Магера О. П.

ФЕНОМЕН ЛЮБОВІ: РЕЛІГІЙНО-ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Любов у найзагальнішому тлумаченні – це ставлення до когось або чого-небудь як безумовно цінного, поєднання з яким сприймається як благо (вища цінність). У сакралізованому контексті любов може бути визначена як умотивована канонами релігії емоційно-чуттєва відданість Богові й турботливе ставлення до свого ближнього. Різноманітним значенням, характерним сучасним європейським мовам, у стародавніх культурах відповідали спеціальні терміни: чуттєва любов – жадання, що позначалась словами ката (санскр.), eros (грецьк.), amor (лат.), 'ішк (араб.); дружня – словами sneha, priyata (санскр.), philia (грецьк.), dolictio (лат.), sadaqa (араб.); любов-милосердя – словами prema (санскр. індуїзм), karuna (сакр.буддизм), hesed (давньоєвр.), agape (грецьк.), caritas, rahma (араб.). Уявлення, відповідні зазначеним людським почуттям та відносинам є притаманними також китайській культурі (жень, інь і янь).

Реалізація суспільної потреби у приборканні проявів людської відокремленості, а також становлення моралі як фактору духовного єднання зумовили включення феномену любові у комплекси багатьох релігій світу. У конфуціанстві, зокрема, людинолюбством ("жень") як найшляхетнішою рисою верховне божество Тянь наділяє "благородного мужа", котрий тому і здатен виявляти вірність обов'язкові, повагу й шанобливість до старших за віком та суспільним становищем, турботу про молодших тощо. Любов у буддизмі виступає засобом протистояння легковажності й потягу до життєвих насолод, застерігання від нещастя та нерозумних діянь, а, отже, важливим чинником морального удосконалення людини.

В ісламі любов вважається однією з найдорожчих моральних цінностей, спорідненою з щирістю, вірністю, відданістю, дисциплінованістю та ін. Вона є обов'язковою умовою становлення мусульманина як особистості, позначеної щиросердністю й безмежною турботливістю не лише про своїх рідних і близьких, а й щодо усіх одноплемінників-єдиновірців [1, с. 233].

Патріотична любов до батьківщини зумовлюється втіленням у ній милості Аллаха. Іслам повчає своїх вірних любити свою країну лише "чистою любов'ю", позбавленою корисливих інтересів та лицемірного пафосу. Священною для кожного мусульманина є турботлива любов до батьків, найвища чеснота після поклоніння та покори Аллаху. Відносини між подружжям у мусульманських сім'ях мають будуватися на взаємній любові та любові до Бога [1, с. 238-241, 244-245].

Найвідповіднішою християнському моральному вченню є агаре – поняття, що позначає у Священному писанні самовіддану любов-милосердя. Вона приходить від Бога й спрямована до нього (любов-благочиння), доповнюючись виявами братської любові, любові до ближнього (любов-турбота) й любові до ворогів. У християнській традиції духовна любов-агаре – позбавлена будь-якого егоїзму й виступає антитезою eros як плотській пристрасті. У свій час давньохристиянський богослов і філософ Оріген, а також перший єпископ Афін Діонісій Ареопагіт висловили свою незгоду з таким розрізненням на підставі філологічних даних. Пізніше було запропоновано таку диференціацію: християнське вчення про любов (агаре) виходить від Бога, тоді як язичницьке поняття любові (eros) у релігійному контексті означає жадання тварі, що спрагло тягнеться до Бога. У Прокла, представника пізнього неоплатонізму, знаходимо рефлексії про провіденційну любов – eros з боку Бога.

У домінуючій нині на Заході релігійній системі любов до Бога постає тотожною вірі в Бога, у Божественне існування й Божественну справедливість. Це своєрідний мислений досвід. У східних же релігіях та містицизмі любов до Бога – це напружене емоційне переживання єдності, органічно сполучене